

Schwendl
Bier-u.
Wistub

Inhoud

- 7 Kaarten & plattegronden
- 9 Woord vooraf
- 1 11 Een eerste indruk**
- 12 Geologie
- 14 Drie *régions*, twee volkeren
- 15 Economie
- 16 Eten en drinken
- 2 29 Geschiedenis**
- 30 Vroege volkeren
- 30 Romeinse tijd
- 30 Het lot van het rijk van Karel de Grote
- 31 Humanisme en reformatie
- 32 Franche-Comté: één met de Nederlanden
- 34 Absolute monarchie
- 35 Van Franse Revolutie tot Tweede Keizerrijk
- 36 Verlies van Elzas-Lotharingen
- 39 De 20ste eeuw
- 3 43 Kunst en cultuur**
- 44 Bouwkunst
- 51 Beeldende kunst in vogelvlucht
- 52 Kunstnijverheid
- 56 Art nouveau
- 56 Naoorlogse glaskunst
- 4 59 Lotharingen: Maas, Meurthe en Moezel**
- 60 Een gouden draad door de geschiedenis
- 60 Verdun
- 70 Metz
- 77 In de omgeving van Metz
- 80 Tussen Metz en Nancy
- 81 Toul
- 81 Côtes de Toul
- 84 Glas in Vannes-le-Châtel
- 85 Nancy
- 92 Grandeur en opmerkelijk groen
- 94 Lunéville
- 95 Water en zout
- 97 Sarrebourg
- 98 Sarreguemines en Pays de Bitche
- 100 Vestingen in het Pays de Bitche
- 100 Kristal en glas
- 5 107 Vogezen**
- 108 Heuvelgebied tussen Domrémy en Épinal
- 113 Épinal
- 114 Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges
- 6 123 Bas-Rhin**
- 124 Joden in de Elzas
- 124 Duitse grondvesten
- 124 Straatsburg
- 141 Parc Naturel Régional des Vosges du Nord
- 144 Noord-Elzas
- 153 Route des Vins d'Alsace
- 7 171 Haut-Rhin**
- 172 Van vrije steden tot departement
- 173 Colmar
- 177 Route des Vins d'Alsace

189 Mulhouse

196 Sundgau

8 **201 Belfort en Haute-Saône**

202 Territoire de Belfort

207 Noordelijke Jura

208 Zuidelijke Vogezes

215 Saônevallei

223 Vallei van de Ognon

9 **231 Doubs**

232 Vallei van de Doubs

232 Montbéliard

238 Haut-Doubs

248 Valleien van de Loue en de Lison

250 Besançon

10 **263 Jura**

264 Dole

267 Vignoble en Revermont

277 Petite Montagne en meren

282 Haut-Jura

i **290 Algemene informatie**

r **296 Register**

METZIG

Woord vooraf

Noordoost-Frankrijk is eeuwenlang een omstrede grensgebied geweest tussen Duitsland en Frankrijk. Drie grote oorlogen hebben hun sporen nagelaten in verdedigingswerken, slagvelden, monumenten en musea die nog steeds veel bezoekers trekken.

De drie regio's in het noordoosten, Lorraine (Lotharingen), Alsace (Elzas) en Franche-Comté (Jura), zijn pas laat Frans geworden en delen zijn meerdere malen afwisselend Frans en Duits geweest. Ze hebben daardoor een heel eigen cultuur en architectuur, en soms ook een eigen taal. Wat de kwaliteit van eten en drinken betreft, horen ze tot de top van Frankrijk. Denk alleen maar aan de beroemde Elzaswijnen en de aparte Jurawijnen. Op de menukaarten staan veel smaakvolle streekproducten; voor zoetekauwen is de Elzas een groot feest. Wijnroutes (de Route des Vins d'Alsace en de Route des Vins du Jura) maken het gemakkelijk om de beste wijnkelders, fraaiste landschappen met eindeloze wijngaarden en leukste wijnstadjes te ontdekken.

Qua natuur springen de bergen van de Vogezen en de Jura eruit. De grote steden liggen vooral in de vlakte van de Elzas (Straatsburg, Colmar, Mulhouse), de vallei van de Moezel (Metz en Nancy), de vallei van de Doubs en in het verlengde daarvan de Trouée de Belfort (Belfort, Montbéliard en Besançon). Deze steden zijn het hele jaar door een interessante bestemming. In december komen daar overal de beroemde kerstmarkten bij.

We hopen dat de lezer met net zo veel plezier in deze streken zal rondreizen als wij hebben gedaan. Heel veel mooie en indrukwekkende plekken en bijzondere mensen zijn ons dierbaar geworden. Als onze tips leiden tot nieuwe vondsten en ontdekkingen zijn wij in onze opzet geslaagd: de lezer assisteren bij zijn eigen unieke ervaringen met een verrassend stuk Frankrijk.

Angela Heetvelt en Hans Pijnenburg

Lotharingen: Maas, Meurthe en Moezel

Nancy, Metz en Verdun zijn de bekendste attracties van Lorraine, oftewel: Lotharingen. De art nouveau is bij uitstek een karakteristiek van Nancy; op het centrale plein lijken oude Franse monarchieën nooit verdwenen. In Metz staat een glanzende gotische kerk en sinds 2010 een van de opvallendste moderne-kunsttempels van het land: het Centre Pompidou-Metz. In en rond Verdun liggen de talloze sporen van WO I; dit gebied staat in het bijzonder in de schijnwerpers tussen 2014 en 2018, tijdens de honderdjarige herdenking van La Grande Guerre. Tussen deze drie steden, in dit land van de rivieren Maas, Meurthe en Moezel, verdienen tal van tuinen en kastelen een bezoek.

< Place Stanislas: de Franse lelie.

EEN GOUDEN DRAAD DOOR DE GESCHIEDENIS

Na de Dertigjarige Oorlog kregen Lotharingen en Nancy onder hertog Leopold hun onafhankelijkheid terug. Leopolds zoon Frans trouwde met Maria Theresia van Oostenrijk en besteeg de Duitse troon; van Lotharingen zag hij af. Lodewijk XV riep in 1737 zijn schoonvader Stanisław Leszczyński uit tot hertog van Lotharingen. Bij het overlijden van Leszczyński in 1766 werd Lotharingen aan het Franse koninkrijk toegevoegd.

4
Juist deze laatste hertog van Lotharingen heeft een stempel gedrukt op het culturele erfgoed: hij was een groot liefhebber van bouwwerken, omringde zich met schrijvers en kunstenaars en liet schitterende gebouwen, pleinen en fonteinën na. Nancy is de stad bij uitstek om zijn sporen te vinden, ook al is hij er feitelijk maar weinig geweest.

Lotharingen was in de 18de eeuw nog niet definitief Frans geworden. In 1870 wisten de Pruisen de Elzas en een flink deel van Lotharingen te veroveren op de Fransen en werd een deel ingelijfd bij het net gevormde Duitsland. Het departement Moselle is het deel van Lotharingen dat van 1871 tot 1918 Duits was; het bleef tijdens WO I – ver achter het front – gespaard. In 1916 was vooral de omgeving van Verdun het strijdtoneel van een van de grootste slachtpartijen uit WO I. Belgen, Fransen en Britten werden in hun verzet tegen de Duitse opmars in 1917 bijgestaan door een uiteindelijk beslissende Amerikaanse troepenmacht. Na WO I werd heel Lotharingen weer Frans.

In WO II gingen zware krijgshandelingen grotendeels aan Lotharingen voorbij, maar de ervaringen van deze oorlog waren toch heel dramatisch: het departement Moselle (Metz) werd opnieuw geannexeerd en de mannen in de dienstplichtige leeftijd moesten in het Duitse leger dienen tegen de geallieerden. Voor de inwoners was dit een definitief keerpunt: alle daarvoor nog aanwezige pro-Duitse sentimenten zijn met die oorlog definitief verdwenen.

VERDUN

Een eeuw is verstreken sinds de slag bij Verdun. Maar nog altijd is de stad in de ban van La Grande Guerre. Alleen tijdens het zomermuziekfestival, als de terrassen aan de kade vol zitten, lijkt de zware deken van oorlogsherinneringen van de stad te worden genomen. Hoofddoel van een bezoek is doorgaans de Citadelle Souterraine, de ondergrondse vesting aan de westzijde van het stadje. Voor een goed beeld van het beleg, het verzet en de strategieën mag een bezoek aan de omringende herdenkingsmonumenten eigenlijk niet ontbreken. Met behulp van een gids krijgen de begraafplaatsen en het gigantische knekelhuis nog veel meer inhoud. Heel indringend is ook de openluchtvoorstelling ‘Des flammes à la lumière’, rond 23 uur op een terrein aan de oostkant van de stad.

De Quai de Londres aan de Maas in Verdun.

Symboolstad Verdun

Verdun had en heeft voor Duitsers en Fransen een grote symbolische betekenis. Grote historische lading kreeg de stad al bij het Verdrag van Verdun in 843, waarmee het machtige, door Karel de Grote opgebouwde grote rijk werd verdeeld onder zijn drie kleinzonen. Dit verdrag staat voor de geboorte van Frankrijk en Duitsland en hun respectievelijke talen. Aanvankelijk was er nog sprake van een middenrijk – de Nederlanden, Elzas en Lotharingen – maar na het kinderloos overlijden van Lotharius II werd dat volgens het Verdrag van Meerssen (870) verdeeld tussen het Duitse en Franse rijk.

De strategische ligging op een heuvel in de Maasvallei heeft Verdun voordelen gebracht maar ook parten gespeeld. De Fransen grendelden de vallei af voor invasies uit het noorden. Bouwmeester Vauban begon in 1680 met grootschalige werkzaamheden aan de citadel, die tot dan nog een bescheiden omvang had. Hiermee werd Verdun een daadwerkelijke *ville de guerre* en garnizoensstad. De Franse Revolutie heeft de stad weinig beroerd. In 1870 bevond Verdun zich in de frontlinie van het Frans-Duitse strijdgewoel; de stad werd na een tachtig dagen durende belegering door de Duitsers ingenomen. Bij het Verdrag van Frankfurt kwam de stad weer in Franse handen. Hierna werd de citadel voorzien van een uitgebreid ondergronds gangenstelsel.

Na het uitbreken van WO I stond symboolstad Verdun hoog op de Duitse prioriteitenlijst. In 1914 kon worden standgehouden tegen de Duitse aanvallen. De Duitse legerleiding ontwikkelde in 1916 een strategisch plan waar-

Lotharingen

mee men verwachtte dat het eenvoudig zou worden de symbolstad in te nemen; het 5de Duitse leger werd ingezet onder aanvoering van kroonprins Wilhelm – zoon van keizer Wilhelm II. Om de verliezen aan Duitse kant te beperken werd begonnen met grootschalige beschietingen, zodat de Franse artillerie in de loopgraven vernietigd zou worden. De aanval begon op 21 februari 1916. Meer dan 1200 kanonnen vuurden de eerste dag alleen al naar schatting één miljoen projectielen op de stad en omgeving af. Ondanks hun getalsmatige overwicht lukte het de Duitsers niet de stad in te nemen. Het eigenlijke beleg van Verdun duurde 300 dagen en resulteerde in 300.000 doden en vermisten en 400.000 gewonden. Later verlegden de Duitse legerleiders hun aandacht naar westelijker gelegen fronten. Verdun bleef jarenlang een voorpost tussen de vijandelijke linies.